

Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego we Wrocławiu

Początki miasta Prusice

Wojciech Mrozowicz

Hanna Strzelecka

Wrocław MCMXCV

Wojciech Mrozowicz

Hanna Strzelecka

Początki miasta Prusice

Początki Prusic okryte są mgłą tajemnicy. Z najstarszych zachowanych wzmianek źródłowych wyłaniają się one jako miejscowość od dawna już istniejąca, jednak nie do końca jasny jest charakter tego bytowania. Pomińmy w tym miejscu archeologicznie uchwytnie na terenie dzisiejszych Prusic ślady osadnictwa w zamierzchłych czasach prehistorycznych, od paleolitu począwszy; wypada jednak wspomnieć o licznych znaleziskach wczesnośredniowiecznych, świadczących o dogodnych warunkach do rozwoju osadnictwa. W literaturze wspomina się czasem o istnieniu średniowiecznego grodziska¹, jednakże wyniki badań archeologicznych potwierdzają tylko obecność późnośredniowiecznego tak zwanego grodziska stożkowatego, zapewne pozostałości po obronnej siedzibie rycerskiej².

Brak świadectw źródłowych do wczesnośredniowiecznych dziejów Prusic sprawił, że wokół nich narosło sporo legend, odzwierciedlających jednak istotną funkcję, jaką one podówczas pełniły. Według tradycji w Prusicach, leżących przy ważnym szlaku handlowym z Wrocławia do Wielkopolski i Prus, miało często dochodzić do kontaktów pomiędzy kupcami polskimi i wywodzącymi się z państwa zakonnego w Prusach; w licznych sporach i bijatykach pomiędzy nimi Polacy mieli wykrzykiwać *Prus – nic!*, co miało oznaczać dezaprobatę dla obecności pruskich kupców w tutejszym ośrodku; ów okrzyk tak się utrwalił, że zaczęto go używać na określenie miejsca tych sporów. Ta sama tradycja mówi o założeniu w 1140 r. w Prusicach parafii (przy późniejszej kaplicy św. Jadwigi), a w 1150 r. - o fundacji należącego do probostwa szpitala³. Do legend wypada również zaliczyć nieudokumentowane informacje, jakoby w 1253 r. został założony przez księcia wrocławskiego Henryka III Białego kościół parafialny pod wezwaniem św. Jakuba; w rok później książęta wrocławscy

---

¹ Np. A. Czermak, J. Załęski, *Inwentaryzacja krajoznawcza województwa wrocławskiego*. Z. 16: *Gmina Prusice*, Wrocław 1993, s. 15.

² Zob. materiały Państwowej Służby Ochrony Zabytków, karta ewidencyjna nr 1/50/7428, opracowana przez E. Noworytę; por. też A. Pawłowski, *Grody stożkowate, ostrosłupowe i wieże mieszkalno-obronne na Śląsku w średniowieczu*, Wrocław 1978 (dysertacja w Instytucie Historii Architektury i Urbanistyki Politechniki Wrocławskiej), nr kat. 211.

[Biblioteka Politechniki Wrocławskiej, Czytelnia Główna. Prace doktorskie 211464L/1, 211465L/1]

³ O.L. Goedsche, *Geschichte und Statistik des Militsch-Trachenberger Kreises, Militsch-Breslau 1847*, s. 238-239.

mieli też zlecić budowę zamku w Prusicach⁴. Wszystkie te informacje, mimo ich atrakcyjności, niestety nie znajdują potwierdzenia źródłowego.

Wracając do problemu etymologii nazwy *Prusice* zauważmy, że ma ona charakter patronimiczny i wywodzi się od imienia *Prus*, oznaczającego w staropolszczyźnie *człowieka hodującego konie* (por. staropol. *prus* = koń, kaszubskie *prusę* = młody ogier, rosyjskie *prus* = kobyłka)⁵, chociaż też znanych jest w Polsce wiele miejscowości, których nazwy powstały od etnonimu *Prus*. Gdyby etymologia nazwy wskazywała na związki z końmi, to można by hipotetycznie założyć, że podstawowym zajęciem miejscowej ludności mogła być hodowla koni i handel nimi.

Zapewne już w okresie historycznym powstała obok grodziska osada targowa, wspomniana po raz pierwszy (a zarazem ostatni) w sfałszowanym dokumencie lokacyjnym dla Żmigrodu (tradycyjnie datowanym na 15 maja 1253 r.)⁶. Jak powszechnie wiadomo, to właśnie targi dały początek większości polskich miast. Odbywane systematycznie pod opieką książęcą targi (w XII w. w Polsce było ich około 250⁷) stwarzały doskonałą okazję do rozwoju osadnictwa. Stanowiły one przecież na skalę lokalną centra wymiany towarów dla ludności usiłującej pozbyć się nadwyżek z produkcji rolnej; docierali do nich również ze swoimi towarami kupcy z odleglejszych rejonów. Przy takich ośrodkach gospodarczych, ożywających rytmicznie w odstępach cotygodniowych, szybko przyrastały instytucje, nieodzowne w późniejszym życiu miasta (kościół parafialny, karczmy, szpitale-przytułki), osiedlali się kupcy i rzemieślnicy. Tak też zapewne było w Prusicach.

W wyniku najnowszych badań dyplomatycznych przeprowadzonych przez Winfrieda Irganga, niepodważany dotąd w literaturze przedmiotu dokument fundacyjny dla Żmigrodu wzmiankujący ów targ, uznać należy za falsyfikat, który powstał najpóźniej w pierwszej połowie XIV w.⁸ Argumenty przytoczone przez niemieckiego badacza wydają się w pełni przekonujące, dlatego też budzi zdziwienie fakt, że do tej pory nie zauważono ułomności tegoż dokumentu. A są one następujące: wspomniany jako świadek sędzia dworski Themo został udokumentowany na tym stanowisku dopiero w 1265 r., zaś w latach 1250-1256 urząd

⁴ *Ibidem*, s. 239, 260. Por. też polemikę W. Hauslera, *Geschichte des Fürstenthums Oels bis zum Aussterben der piastischen Herzogslinie*, Breslau 1883, s. 157.

⁵ S. Rospond, *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, Wrocław 1984, s. 307; K. Rymut, *Nazwy miast Polski*, wyd. 2 uzup., Wrocław 1987, s. 193.

⁶ Aneks nr 1. O konsekwencjach nieautentyczności dokumentu zob. poniżej.

⁷ M. Bogucka, H. Samsonowicz, *Dzieje miast i mieszczaństwa w Polsce przedrozbiorowej*, Wrocław 1986, s. 36.

⁸ *Schlesisches Urkundenbuch*. Band 3: 1251-1266, bearb. Von W. Irgang, Köln-Wien, s. 354-355, nr. 565.

ten pełnił Zbilut; notariusz książęcy Otto, w dokumencie występujący jako kanonik wrocławski, po raz pierwszy w tej roli wzmiankowany jest w 1264 r.; niezwykłym jest brak określenia nazwy kasztelanii przy Beroldzie, zresztą skądinąd nieznanym jako kasztelan; użyta do uwierzytelnienia dokumentu pieczęć Henryka III (typu B) była stosowana dopiero od 1260 r.; pismo ma późniejszy, książkowy charakter. Falszerz przy sporządzaniu falsyfikatu posłużył się formularzem jakiegoś autentycznego jednak nieco późniejszego dokumentu notariusza książęcego Ottona, sięgnął również po prawdziwą ale późniejszą pieczęć.

Jakie mogły być motywy sfalszowania najstarszego dokumentu wzmiankującego Prusice? Najbardziej interesujące nas zdanie mówi, że książę śląski Henryk III Biały, zdecydował się przy lokacji Żmigrodu zabronić dalszego prowadzenia cotygodniowych targów w pobliskich Prusicach i Strupinie (*promissimus eciam adiacentia in subsidium civitatis, salva voluntate dominorum, si poterimus, fora ebdomadalia Prusicz et Strupin deponere*⁹). Narzuca się tutaj od razu problem rywalizacji ekonomicznej Żmigrodu, Prusic i Strupiny miejscowości niezbyt odległych od siebie, w których funkcjonowały targi. Ich metryka z pewnością jest bardzo dawna, natomiast sprawa rywalizacji stała się nadzwyczaj aktualna w momencie starcia się instytucji na prawie polskim i niemieckim. Użycie w 1287 r. nazwy niemieckiej *Trachinburg* świadczy niewątpliwie o pojawieniu się w tej miejscowości osadników niemieckich, a wraz z nimi i prawa niemieckiego. W interesie tychże osadników było zagwarantowanie sobie przewagi nad okolicznymi, konkurencyjnymi ośrodkami handlowymi. Można się tedy spodziewać, że właśnie ci pierwsi osadnicy niemieccy, wobec braku (zaginięcia?) oryginalnego dokumentu fundacyjnego, "postarali się" o nowy dokument. Wbrew opinii Irganga czas sporządzenia falsyfikatu należałoby przesunąć na lata 1264- 1287. Tak więc, mimo sfalszowania najstarszego dokumentu wzmiankującego Prusice, informacje w nim zawarte dotyczące naszej miejscowości należy uznać za w pełni wiarygodne, tyle tylko, że nie pochodzące z 1253 r., lecz z ustalonego powyżej okresu powstania falsyfikatu.

Wprawdzie falsyfiakat dokumentu fundacyjnego dla Żmigrodu nie mówi nic wprost o charakterze targu i osady w Prusicach, pozwala jednak na postawienie kilku zasadniczych problemów ich dotyczących¹⁰. I tak, czy informacja o targu może świadczyć o istnieniu osady o charakterze miejskim? Naszym zdaniem odpowiedź na to pytanie może być twierdząca (przy pełnej świadomości kłopotów związanych z odróżnieniem osady wiejskiej od miejskiej

⁹ Aneks nr 1.

¹⁰ Por. rozważania na ten temat u J. Gottschalka, *Beiträge zur Rechts-, Siedlungs- und Wirtschaftsgeschichte des Kreises Militsch bis zum Jahre 1648* (Darstellungen und Quellen zur schlesischen Geschichte, Bd. 31), Breslau 1930, s. 73-75.

w okresie przedlokacyjnym). Przyjęcie takiego założenia powoduje konieczność przesunięcia daty powstania miasta na okres przed sporządzeniem falsyfikatu. Rodzi to kolejne pytanie: jakim prawem miejskim rządziły się Prusice? Ponieważ falsyfikat dokumentu fundacyjnego dla Żmigrodu mówi o zniesieniu targu w Prusicach, które jeśliby posiadały prawo niemieckie, musiały je uzyskać stosunkowo niedawno (pierwsza lokacja miejska na prawie niemieckim na Śląsku datowana jest na rok 1211¹¹), a próba jego odebrania musiałaby się wiązać z poważnymi komplikacjami prawnymi, należy sądzić, że prusicki targ (wraz z osadą) funkcjonował na prawie polskim. Domysł ten staje się tym bardziej prawdopodobny, że atrakcyjniejsze dla księcia prawo niemieckie sprawiało, iż ten chętniej angażował się w popieranie nowoczesnych form organizacji miasta kosztem archaicznych osad na prawie polskim.

Kolejnym potwierdzeniem faktu początkowego rządzenia się przez Prusice prawem polskim jest istnienie w późniejszym okresie, obok lokowanych już na prawie niemieckim Prusic, pewnej wsi, której nazwy źródła nie przytaczają. Jak wiadomo, procedura przenoszenia osady z prawa polskiego na prawo niemieckie wiązała się z tworzeniem nowego ośrodka osadniczego, przy czym stary przez czas jakiś nadal funkcjonował, jednak stopniowo tracił na znaczeniu. Być może owa wieś, nazwana w dokumencie z 3 lutego 1297 r. *polską* (*villa polonialis*), to właśnie dawne Prusice na prawie polskim¹². Tego rodzaju przypadek znajdujemy na przykład w Wielkopolsce, gdzie po założeniu na prawie niemieckim Kostrzyna, obok funkcjonowała nadal wieś zwana *polką*¹³.

Istotne znaczenie z punktu widzenia interpretacji statusu prawnego Prusic w okresie wczesnohistorycznym ma fakt prywatnego posiadania miejscowości. Już we wspomnianym powyżej falsyfikacie dokumentu fundacyjnego dla Żmigrodu znalazła się ogólna wzmianka informująca o prywatnych posiadaczach (*domini*) Prusic. Pierwszym znanym z imienia właścicielem był Zbilut, syn kasztelana sądowelskiego Przybysława, wzmiankowany między innymi przez *Żywot większy św. Jadwigi*. Wprawdzie sam *Żywot* wspomina go tylko marginalnie, jako ojca cierpiącej na padaczkę dziewczynki imieniem Beatrycze: wraz z matką Wienćysławą Zbilut oddał dziewczynkę pod symboliczną opiekę niedawno zmarłej księżnej Jadwigi w sanktuarium trzebnickim. Przyszła święta doprowadziła do cudownego

---

¹¹ Zob. np. J.J. Menzel, *Die Entstehung der mittelalterlichen Städtelandschaft Schlesiens*, [w:] *Stadt und Landschaft im deutschen Osten und in Ostmitteleuropa*, hrsg. F.B. Kaiser, B. Stasiewski, (Studien zum Deutschtum im Osten, 17), Köln-Wien 1982, s. 49, 58.

¹² Aneks ne 5.

¹³ *Codex diplomaticus Maioris Poloniae*, t. 1, Poznań 1877, nr 296; por. J. Gottschalk, *op. cit.*, s. 74.

uzdrowienia Beatryczy. Dla naszego miasta ważne jest w tej historii wymienienie Zbiluta jako rycerza z Prusic (*miles de Prussicz*)¹⁴. Po raz drugi *Żywot* wspomina Zbiluta, tym razem jednak bez podania jego imienia, w roli świadka innego cudu dokonanego przez księżnę Jadwigę, polegającego na przywróceniu do życia jednego z mieszkańców Prusic¹⁵. *Żywot większy św. Jadwigi* powstał stosunkowo późno, bo około 1300 r., jednakże wzmiankę o Zbilucie można datować na lata pomiędzy 1243 a 1267, to znaczy na okres pomiędzy śmiercią Jadwigi a jej kanonizacją, ponieważ dołączona do *Żywota* dokumentacja cudów zdziałanych przez Jadwigę przygotowana została przecież jako materiał dowodowy w procesie kanonizacyjnym.

Oprócz *Żywota* Zbilut pojawia się w kilkunastu dokumentach książąt Bolesława Rogatki, Henryka III i Konrada głogowskiego jako świadek przeprowadzanych czynności prawnych¹⁶. Był Zbilut książęcym urzędnikiem, sędzią na dworze wrocławskim, kasztelanem sądowelskim, parokrotnie wspomnianym też jako *comes*. Będąc w zaawansowanym wieku popadł w niełaskę księcia Henryka IV i z jego rozkazu wraz z kilkoma innymi osobami został krótko przed końcem 1285 r. zamordowany¹⁷. Kulisy tej sprawy nie do końca są jasne. Kontekst polityczny, w jakim się ona rozgrywała, to ostry spór pomiędzy księciem Henrykiem IV a biskupem wrocławskim Tomaszem II. W 1284 r. Zbilut występuje jeszcze w partii książęcej; napadł on wówczas wraz z licznymi współtowarzyszami, za przyzwoleniem księcia, na scholastyka wrocławskiego Jana, który musiał szukać schronienia w kościele katedralnym¹⁸. Tajemnicą pozostaje powód jego rychłej niełaski.

Wracając do problemu statusu prawnego Prusic należy zauważyć, że wchodziły one w skład włości Zbiluta wraz z innymi posiadłościami, stanowiąc wespół wielką własność pańską (niem. *Herrschaft*)¹⁹. Zarządzana ona była zgodnie z zasadami tak zwanego prawa polskiego, czego konsekwencją był zwłaszcza podział majątku po śmierci właściciela pomiędzy jego

---

¹⁴ *Vita sanctae Hedvigis*, wyd. A. Semkowicz, w: *Monumenta Poloniae historica*, t. 4, Lwów 1884, s. 613-614.

¹⁵ *Ibidem*, s. 624-625.

¹⁶ Kompletny wykaz dokumentów zob. M. Cetwiński, *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy i rodowody*, Wrocław 1982 s. 205; zob. też W. Haeusler, *op. cit.*, s. 155-156.

¹⁷ *Rocznik Traski*, wyd. A. Bielowski, w: *Monumenta Poloniae historica*, t. 2, Lwów 1872, s. 850. Datę jego śmierci, 24 listopada, podaje nekrolog klasztoru św. Wincentego – *Liber mortuorum abbatiae s. Vincentii Wratislaviensis*, ed. K. Maleczyński, w: *Monumenta Poloniae historica*, s. n., t. 9, cz. 1, Warszawa 1971, s. 87 i przyp. 788.

¹⁸ *Urkunden zur Geschichte des Bisthums Breslau im Mittelalter*, hrsg. von G.A. Stenzel, Breslau 1845, nr 86, s. 95.

¹⁹ Por. J. Gottschalk, *op. cit.*, s. 72-73.

potomków. Zbilut miał ich wielu: obok wspomnianej wcześniej chorej Beatryczy miał jeszcze trzy córki - Ewę, Sarę i Jagnę oraz dwóch synów Gebharda i Janusza²⁰.

Jak się zdaje, z tej wielkiej własności stopniowo wyodrębniło się miasto Prusice. Najprawdopodobniej więc należy założyć prywatny charakter miasta w pierwszym okresie jego istnienia, a z czasem wykształcił się w nim niezależny od pana feudalnego samorząd. Kiedy i w jakich okolicznościach doszło do powstania miasta, precyzyjnie ustalić nie sposób, nie zachował się bowiem dokument lokacyjny. Najwcześniejszym dowodem wskazującym na miejski charakter Prusic jest wzmianka w dokumencie z 27 października 1287 r.²¹ W nim po raz pierwszy na określenie Prusic zastosowany został termin *civitas* (miasto). Termin o podobnym znaczeniu - *opidum* - pojawia się w *Żywocie większym św. Jadwigi*, datowanym - jak o tym już wcześniej była mowa - na około 1300 r.²² Ponieważ użycie tego terminu było możliwe właściwie tylko na oznaczenie miasta na prawie niemieckim, można z pewnym prawdopodobieństwem przyjąć, że w 1287 r. Prusice posiadały już to prawo²³.

Potwierdzeniem uzyskania przez Prusice prawa niemieckiego jest typowe dla miasta lokacyjnego ukształtowanie zabudowy²⁴. Na charakterystycznym dla Śląska planie miasta (zwanym czasem jako *śląskie założenie centralne*, niem. *schlesische Zentralanlage*) w centralnym punkcie znajduje się kwadratowy rynek, od którego od strony wschodniej, północnej i zachodniej odchodzą po dwie ulice, a tylko od południa jedna; całość była otoczona murami miejskimi z trzema bramami (obwarowania przetrwały do 1819 r.). Przyjmuje się, że duża regularność planu miejskiego może świadczyć o znacznym jego zaawansowaniu²⁵.

Najważniejszy dokument określający sytuację prawną mieszkańców Prusic i ich stosunek do pana ziemskiego i księcia został wydany 15 sierpnia 1296 r. przez księcia głogowskiego Henryka I. Zwolnił on Gebharda (syna Zbiluta) "od wszystkich podatków, płatności i posług", z wyjątkiem świadczeń w monecie; ponadto Gebhard został zobowiązany do konnej służby wojskowej na wypadek zagrożenia kraju. Owe prawa książęce wraz z wyższym sądownictwem nad miastem zostały później, w 1322 r., zastawione u księcia

²⁰ M. Cetwiński, *op. cit.*, s. 205, zob. też s. 100-101 (Gebhard), s. 132 (Janusz).

²¹ Zob. Aneks nr 2.

²² *Vita sanctae Hedwigis...*, s. 624.

²³ J. Gottschalk, *op. cit.*, s. 74.

²⁴ Por. *ibidem*, s. 74-75.

²⁵ *Ibidem*, s. 75; *Handbuch der historischen Stätten. Schlesien*, hrsg. H. Weczerka, Stuttgart 1977, s. 416.

wrocławskiego Henryka VI²⁶. Mieszczanie ze swojej strony byli zobowiązani do płacenia czynszu zmieniającym się panom ziemskim²⁷.

Dopiero przed końcem XIV w. pochodzą pierwsze informacje o strukturze władz miejskich i o osobach pełniących poszczególne funkcje samorządowe. Z tego właśnie okresu znane jest pierwsze nazwisko prusickiego burmistrza - Mikołaja Czepelera, urzędującego w 1391 r., sprawującego ten urząd również dwa lata później. Wszystkie te dane zawarte są w kopiażu wrocławskiej wspólnoty wikariuszy²⁸, a poniżej cytowane są według publikacji Josepha Gottschalka²⁹:

Nicolaus Czepler	burmistrz
Henricus	rektor szkoły
Johannes Rymann	sługa rady miejskiej
Nicolaus Sartoris	rajca
Petrus Nymcze	rajca
Nicolaus Pachirs	rajca
Thomas Sutoris	rajca
Andreas Forestarius	ławnik
Laurentius Fabri	ławnik
Petrus Lange	ławnik
Mathias Institoris	ławnik
Michael de Kuraschkaw	mistrz cechowy
Niczko Placzich	mistrz cechowy
Michael Sartoris	mistrz cechowy
Petrus Henrici	mistrz cechowy

Kolejna lista starszyny miejskiej została sporządzona niespełna rok później, 1 marca 1392 r.³⁰, a zostali w niej wymienieni:

Nicolaus Sartoris	rektor szkoły
Henricus	burmistrz

²⁶ Dokument z 10 1 1322 r., zob. *Regesten zur schlesischen Geschichte*, Tl. 4, hrsg. C. Grünhagen, C. Wutke (*Codex diplomaticus Silesiae*, 16), Breslau 1892, nr 4184.

²⁷ Zob. Aneks nr 5.

²⁸ *Kopialbuch der Breslauer Vikarienkommunität*, rękopis III d 1 w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu, fol. XCVIIa.

²⁹ J. Gottschalk, *op. cit.*, s. 75-77.

³⁰ *Kopialbuch der Breslauer Vikarienkommunität...*, fol. LXXVIIb; cyt. za J. Gottschalk, *op. cit.*, s. 76.

Johannes Navak	zapewne sługa rady miejskiej
Nicolaus Czepler	rajca
Johannes Kube	rajca
Thomas Sutoris	rajca
Petrus Sutoris	rajca
Laurentius Fabri	ławnik
Nicolaus Strengil	ławnik
Johannes Doleatoris	ławnik
Nicolaus Hanemann	ławnik
Maczko Institoris	ławnik
Bartho Gola	mistrz cechowy
Nicolaus Olsleger	mistrz cechowy
Franczko Kleyber	mistrz cechowy
Maczko Słanowicz	mistrz cechowy

Wykaz urzędników z 11 grudnia 1393 r. obejmuje następujące osoby³¹:

Nicolaus Czepler	burmistrz
Nicolaus de Kurasław	rajca
Barko Gola	rajca
Nicolaus Olsleger	rajca
Laurentius Cleyber	ławnik
Kuncze Muche	ławnik
Nicolaus Hovema	ławnik
Nicolaus Strengil	ławnik
Lange Petir	mistrz cechowy
Martinus Pachin	mistrz cechowy
Martinus Henrici	mistrz cechowy
Michael	mistrz cechowy.

Ostatnią większą listę funkcjonariuszy miejskich sporządzono 19 maja 1396 r.³², figurują zaś na niej:

Nicolaus	burmistrz
----------	-----------

³¹ Lista w niezachowanym dokumencie dawnego Staatsarchiv Breslau (por. *Katalog dokumentów przechowywanych w archiwach państwowych Dolnego Śląska*, t VII: 1392-1400. Oprac. R. Stelmach, Wrocław 1993); tutaj cyt. za J. Gottschalk, *op. cit.*, s. 76-77.

³² *Kopialbuch der Breslauer Vikarienkommunität...*, fol. LXXIXa; cyt. za J. Gottschalk, *op. cit.*, s. 77.

Thomas Pachircz	rajca
Michael Wozignoyus	rajca
Jacobus Fabri	rajca
Johannes Deleatoris	rajca
Nicolaus Smolberg	rajca
Johannes Rencze	rajca
Barko Gola	mistrz cechowy
Patrus Longi	mistrz cechowy
Musco Plachio	mistrz cechowy
Andreas	mistrz cechowy

Aneks

Zbiór dokumentów dotyczących początków miasta Prusice

1

1253, 15 V, Wrocław

Książę Henryk III zezwala *Tidricusowi* zwanemu *de Ysenberc* lokować miasto [Żmigród] na prawie niemieckim, takim, jakie obowiązuje w Złotoryi i Lwówku.

In nomine Domini. Amen. Universa negocia, que stare cupiunt in statu solito, litterarum fiunt testimonio firmiora. Igitur nos Henricus, Dei gracia dux Slezie, notum esse volumus universis nunc existentibus et in posterum successuris, quorum audientie presens scriptum defferetur, quod Tydrico dieto de Ysenberc commisimus locare novam civitatem super fluvium Baricz nuncupatum, in bonis, que fuerant militis nostri Desprini et fratrum suorum, et eadem civitas obtinebit ius tale Teutonicum, prout civitates Aureus Mons et Levimberc dignoscuntur habere sua locacione principali. Addimus autem ad eandem civitatem quinquaginta mansos Franconicos, de quibus mansis octavus Tfydrico locatori liber spectabit, reliquos vero pro marca quemlibet ordinavit preter duos mansos, quos ecclesie dotabimus, et sex ad pascua. Concedimus eidem, ut officinas camium et panum, stubas balnieres, molendina, piscinas construat, quodquod voluerit pro sua omnimodis utilitate et simili modo curiam, in qua peccora mactantur. Elapsa etiam libertate civitatis de sexta curia et de sexto orto census ad ipsum pertinebit. Super omnia autem ad eum iudicium hereditarium spectabit. Quousque vero civitas eadem sua libertate pocietur, nullum iudicem super ipsam constituemus, sed transacta libertate tercium denarium recipiet, hec cum supradictis omnibus iure locacionis eadem cum suis successoribus perpetuo possidendo, quo locatores civitatum antedictarum pociuntur. Promisimus eciam, ut nulla tabema infra miliare a civitate ponatur seu fabri vel sutores vel venditores vel camium vel huiusmodi ibidem in districtu ponantur. Damus autem civitati libertatem decem annorum de censu et de serviciis nec non et aliis a

festo sancti Martini nunc venturo, de cultis autem mansis VI annos libertatem habebunt, qua exspirante de quolibet manso nobis solvent VI mensuras triplicis annone, tritici, siliginis et avene, et dimidiam marcam argenti, de qua cedet fertio pro decima. Promisimus eciam eadem bona a nobis non alienare, sed ea cum nostris heredibus possidere nil ultra debitum censum et, ad quem de iure tenentur, exigendo. Volumus eciam, ut, quicumque se transtulerint ad manendum cum utensilibus et subpellectili domus sue, quod bowart dicitur, libere per omnia terre nostre transeant telonia. Quicumque eciam causa negociandi cum mercatura qualicumque per terram nostram in eadem civitatem manens ire voluerit, quamdiu libertas duraverit, nonnisi mediam partem telonii solvet ubique. Obligavimus nos etiam de nostris sumptibus civitatem blancis et fossatis munire integre adimplendo. Promisimus eciam adiacentia in subsidium civitatis, salva voluntate dominorum, si poterimus, fora ebdomadalia **Prusicz** et Srupin deponere. Manentes eciam in civitate piscaturam ad miliare libere habebunt et venandi lepores cum canibus ad hec aptos. Ne igitur propter inexpertorum dubitationem hanc ordinationem per nos factam contigat frivole revocari, presens scriptum sigillo nostro fecimus communiri. Acta sunt hec in Wratislavia, anno Domini MCCLIII, idus maii, presentibus comite Beroldo castellano et comite Themone iudice curie nostre, militibus nostris Evrardo et Symone fratribus et aliis quam pluribus. Datum per manum domini Ottonis canonici Wratislaviensis et notarii curie nostre.

Dokumentacja: falsyfikat; oryginał w Archiwum Państwowym we Wrocławiu, sygn. *Rep. 132a. Dep. m. Żmigrodu*, nr 1; tekst według *Schlesisches Urkundenbuch*. 3. Bd.: 1251-1266, bearb. von Winfried Irgang, Köln-Wien 1984, nr 565, s. 354-356 (tutaj dalsza literatura); por. też *Katalog dokumentów przechowywanych w archiwach państwowych Dolnego Śląska*, t. 1 (do 1300 r.), oprac. R. Stelmach, Wrocław 1991, nr 313, s. 71.

1287, 27 X, *Maczeyow Kersprope Mizam*

Książę wrocławski Henryk IV Probus zaświadcza, że Gebhard, pan na Prusicach, swoją część w dziedzicznym majątku Prusice, jak też wieś Górkowice, wioskę Krościnę Małą i młyn przed miastem przekazał Pawłowi i swojej córce Bercie, jego małżonce.

In nomine Domini. Amen. Itaque nos decet subditorum nostrorum contractibus coram nobis habitis confirmandis primum prebere consensum, ut ipsos in nostris serviciis pervigiles et benivolos senciamus, ideoque nos Henricus, Dei gratia dux Zlezie et dominus Wratislaviensis ad noticiam universorum tam presentium quam futurorum huius scripti testimonio volumus devenire, quod dominus Gebhardus, dominus de Prusnitz, in nostra nostrorumque presencia constitutus, domino Paulo dicto Podusche, filieque sue Berthe, coniugi sue legitime partem hereditatis sue, que eum contingit in Prusnitz, videlicet villam Gervici ante civitatem et villulam que vulgaliter Wrozyna appellatur cum molendino, quod dicitur Strasaconis ante civitatem versus Trachinburg eundo cum omnibus pertinentiis in donacionem propter nuptias voluntarie resignavit, cum mulieribus multus favor in dotibus debeatur, predicta bona cum molendino supradicto domino Paulo cum filia sua domina Bertha uxori Gebhardi eo iure et dominio, quo prelibatus Gebhardus habuit pacifice quoad usque vixerit possidenda et ipsa presenti patrocinio confirmamus. In cuius rei credenciam presencia scribi iussimus et nostri sigilli appensione signari. Actum in villa que dicitur Maczeyow Kers prope Nizam, anno domini MCCLXXXVII, presentibus testibus infra scriptis, videlicet: domino Heynchone de Wisenburc, iudice curie nostre, domino Radslao Dremligo, Budywoyo Copassino, castellano Sandoveligensi, domino Pacoslao filio Sdesse, domino Stephano de Michelow filio Budiwoyi, domino Raschone de Strelin et aliis fide dignis. Datum per manum magistri Ludovici protonotarii curie nostre, VI Kal. Novembris.

Dokumentacja: oryginał nieznan, treść dokumentu za: *Urkundensammlung zur Geschichte des Fürstenthums Oels bis zum Aussterben der piastischen Herzogslinien*, hrsg. von W. Haeusler, Breslau 1883, nr 93, s. 123- 124.

1288, 22 IX, Wrocław

Książę wrocławski Henryk IV Probus zaświadcza, że córki zmarłego komesa Zbiluta - Jagna, Ewa i Sara przekazały za sumę 30 marek, które ma otrzymać Ewa, braciom Gebhardowi i Januszowi swoje udziały w dziedzictwie w Prusicach i gdzie indziej, z wyłączeniem Krościny Małej, którą Jagna ma posiadać dziedzicznie.

In nomine Domini. Amen. Iustis subditorum nostrorum affectibus inclinari nos convenit et in confirmandis rerum suarum contractibus sic esse benivolos, ut dum ipsorum commodis vigilantius intendimus ipsos quoque in honoris nostri profectibus pervigiles senciamus. Nos itaque Henricus, Dei gracia dux Zlezie et dominus Wratislaviensis presentibus profitemur, quod in nostra presencia filie quondam comitis Sbyluttonis, videlicet: Jagna, Ewa et Sara, omnem partem suarum hereditatum in Prusnitz et alibi, fratribus suis, videlicet: Gebhardo et Janussio, benivole contulerunt iure hereditario in perpetuum possidendum, excepta hereditate Cracoven, quam predicta Jagna iure hereditario possidebit. Predicti vero fratres Gebhardus et Janussius predicte sorori sue Eve XXX Marcas dare tenentur: Gebhardus XV et Janussius XV ipsius ponderis et argenti. Nosque tam porrigentium quam receptorum precibus inclinati eandem porreccionem et recepcionem coram nobis rite et racionabilibiter celebratam, ratam et gratam habentes presentibus confirmamus. In cuius rei testimonium et evidenciam plenioram presentes litteras scribi iussimus nostri sigilli munimine roboratos. Actum Wratislavie, anno Domini MCCLXXXVIII0, presentibus infra sciptis testibus ad hoc rogatis: Henrico de Wesenburc iudice curie nostre, Radzlao Dremlinge, Paulo de Bresmir, Budrowyo Copassino castellano Sandoweligensi, Pacoslao filio Zdesse, Stephano de Michelow, F. Budyovoyi et allis quam pluribus fide dignis. Datum per manum magistri Ludovici notarii curie nostre, X Kai. Octobris.

Dokumentacja: oryginał nieznany, treść dokumentu za: *Urkundensammlung zur Geschichte des Fürstenthums Oels bis zum Aussterben der plastischen Herzogslinien*, hrsg. von W. Haeusler, Breslau 1883, nr 95, s. 128- 129.

1296, 15 VIII, Głogów

Książę głogowski Henryk I (III) zaświadcza, że sprzedał za 600 marek rycerzowi Gebhardowi, dziedzicowi miasta Prusice, połowę miasta Prusice, dwór z sadem, z wsiami Krościna Mała i Dębница, którą to połowę zamienił on niegdyś z jego bratem Januszem i siostrami za Żmigród, zamek, miasto i dystrykt, i uwolnił od wszystkich ciężarów, z wyjątkiem płatności w pieniądzu i obowiązku stawienia się konno na wypadek wyprawy wojennej.

In nomine Domini. Amen. Quia temporis mutabilis et hominum successio continua facta quecunque publica in oblivionem solent deducere si non saltem ea scripturarum notitia declarentur. Nos igitur Henricus Dei gratia dux Slezie et dominus Glogovie clarescere cupimus omnibus tam presentibus quam futuris, ad quorum audienciam textus presencium devolvetur, quod commutato consilio maturo nobilium terre nostre et sapientum vendidimus militi nostro domino Gebhardo, heredi de Prusnicz, suisque posteris seu successoribus mediam partem civitatis ibidem in Prusniz et curiam cum pomerio pro DC marcis usualis pecunie. Quam partem civitatis et bonorum omnium habuimus a fratre suo domino Janussio et de sororibus suis per modum commutationis, videlicet domini nostri in Trachinburg castri civitatis et districtus cum omni iure et dominio, ut idem Janussius frater suus possedit cum ceterisque utilitatibus, utpote agris, ortis, sylvis, pratis, que ad ipsam civitatem dudum pertinebat et pertinet in perpetuum possidendam, adiacentibus eidem parti civitatis duabus villis, que vulgariter Croczina minor et Dambicz nuncupantur, cum omnibus pertinentiis et utilitatibus, que ibi sunt vel in posterum poterunt provenire, cum omni iure et dominio, prout ad nostram dinoscebatur pertinere dominacionem, redimentes predictum militem Gebhardum suosque posteros ab omnibus exactionibus et angariis, que in nostro ducatu fieri consueverunt, excepta sola solucione, que ad monetam pertinet, quam libera dabit voluntate: debet itaque prenomiatus miles noster cum suis successoribus nobis nostrisque posteris seu successoribus de predicta parte civitatis et bonorum, nec non de parte sua, quam prius nomine hereditario possedit servire cum dextrario fallerato sub nostro vexillo pro defensione terre nostre tempore, quo fuerit per nostras patentes litteras evocatus. In cuius rei firmitudinem et evidenciam plenior presentes litteras nostras conscribi et sigilli nostri appensione iussimus communiri. Acta sunt hec hiis presentibus: domino Mroczkone de Visenburg, domino Thamone dieto Rim, domino Boguschkone de Visenburg, domino Sylano de Der, domino Ottone scolastico et cancellario nostro, Sulkone dieto Lassocicz et aliis quam pluribus fide dignis. Datum per manum Johannis protonotarii curie nostre in castro Glogovie in die assumptionis S. M. V. gloriose anno Domini MCCXCVI.

Dokumentacja: Kopia dokumentu z końca XIV w. w Archiwum Państwowym we Wrocławiu, *Rep 33, III.22.a*, s. 115-116; tekst dokumentu za: *Urkundensammlung zur Geschichte des Fürstenthums Oels bis zum Aussterben der piastischen Herzogslinien*, hrsg. von W. Haeusler, Breslau 1883, nr 105, s. 138; T. Jurek, *Dziedzic Królestwa Polskiego. Książę glogowski Henryk (1274-1309)*, Poznań 1993, nr 29, s. 142; Lehns- und

Besitzurkunden Schlesiens, hrsg. von C. Grünhagen und H. Markgraf, Bd. 2, Leipzig 1883, s. 89.

5

1297, 3 II, Głogów

Książę głogowski Henryk I (III) zaświadcza, że Bertha, żona Getharda, dziedzica Prusic, zapłaciła mu za zakupioną przez męża część Prusic 200 marek, które otrzymała ze sprzedaży 200 owiec i 60 sztuk bydła ze spadku po ojcu imieniem *Paul Podusche*, w zamian zaś otrzymała od męża za zgodą swoich synów Tymo i Jasco w dożywotnie użytkowaniu i w razie jego bezpotomnej śmierci połowę czynszu z Prusic, dwór, 2 sady, polską wieś oraz ogrody przy drodze do Górkowic.

In nomine Domini. Amen. Nos igitur Henricus, Dei gracia dux Zlezie, dominus Glogovie, volumus esse notum universis et singulis, ad quos presens scriptum fuit devolutum, quod domina Bertha, uxor legitima domini Gebhardi, heredis de Prusnicz, coram nostra presencia constituta in primo termino nobis solvit CC. marcas usualis pecunie pro media parte civitatis Prausnicz, quam partem mediam apud nos emit prefatus dominus Gebhardus pro DC. marcis. Pro qua pecunia dieto domina vendidit CC. oves et LX. iumenta campestria, quas oves et iumenta habuit ratione porcionis a patre eius domini Pauli dicti Podusce, unde dominus Gebhardus pentendes viam camis universe, cupiens dilecte sue consorti provide pro predicta solucione, ne in posterum aliqua calumpnia sub nascente futura pericula damna et brigas volens effugere cum consensu filiorum suorum Tymonis et Jasconis, si aliquid in eo humanitatis contigerit dimidium censum in Prusnicz et in aliis bonis suis que ad eum pertinere dinoscuntur rite et rationa biliter in presencia nostra nostrorumque nobilium terre, qui ad hoc vocati et rogati fuerunt quorum nomina inferius continentur tempore vite predictae domine resignavit adiectis quibusdam curia pomeriis duobus villa polonicali et ortis, ubi itur ad villam Gervici, si vero aliquid humanitus de morte filiorum contingeret, quod sine prole morerentur, ex tunc omnia bona Prusnicz cum aliis redditibus, proventibus et utilitatibus debent sepredicte domine usque ad finem vite sue integraliter deservite et complete, ne vero eadem domina in predicta ordinatione, donacione et resignacione aliquid impedimentum ab aliquo in posterum patiat, litteram presentem conscribi iussimus, nostri sigilli appensione fecimus roborari.

Datum Glogovie, III Non. Febr. anno Domini MCCXCVII., presentibus domino Mrozcone de Wisenburc, domino Thamone dieto Rim, domino Boguschcone de Wisenburg, domino Sylano dieto de Der, domino Ottone scolastico Glogoviensi nostro cancellario, Sulcone dieto de Lassocitz et aliis multis fide dignis. Data est hec littera per manum Johannis protonotarii curie nostre.

Dokumentacja: Kopia dokumentu z końca XIV w. w Archiwum Państwowym we Wrocławiu, *Rep. 33, III. 22.a*: tekst dokumentu za: *Urkundensammlung zur Geschichte des Fürstenthums Oels bis zum Aussterben der plastischen Herzogslinien*, hrsg. von W. Haeusler, Breslau 1883, nr 106, s. 138-139.